

respondents from the sample) have leadership abilities expressed at a high level, 45% (18 respondents from the sample) demonstrate an average level of manifestation of leadership abilities, 20% (8 respondents from the sample) showed a low level of leadership abilities.

According to the "I am a leader" method, the results were obtained: 16 respondents (40%) had high indicators in the "ability to manage themselves" scale, high indicators were found in the "Availability of a creative approach" scale, 27 respondents - 67.5% of the sample. "Organizational abilities" and "Knowledge of the rules of organizational work" 60% (24 respondents from the sample) and 57.5% (23 respondents from the sample).

The ratio of motives for achieving success and avoiding failure in % according to A. Rean's method showed that 32.5% (13 respondents from the sample) were motivated to achieve success; 35% (14 respondents from the sample) have motivation with a tendency to develop motivation to achieve success; 17.5% (7 respondents from the sample) have an undefined motivational pole; students who have a tendency to avoid failure make up 10% (4 respondents from the sample); 5% (2 respondents from the sample) are solely motivated to avoid failure.

According to the method "Personality Self-Assessment Test: Ireal, I-Ideal" S.A. Budassi obtained the results: 12.5% (5 respondents from the sample) have high self-esteem, 77.5% (31 respondents from the sample) have average self-esteem, 10% (4 respondents from the sample) have low self-esteem.

According to N. Hall's EQ test, on the scales of empathy and managing the emotions of other people, the average level clearly prevails - 57.5% and 55% each. High indicators are also observed in these scales - 32.5% and 22.5%, the lowest indicators are observed in the scales of self-motivation 50% and management of one's emotions 42.5%.

Conclusion. In the course of the theoretical analysis, we determined the leadership qualities of student youth as a set of their stable personal properties that develop, manifest, develop in the process of joint educational and extracurricular activities, contribute to the achievement of their goals through activity, motivation, self-development, empathy, influence the behavior of others, be an example for them, to lead.

Based on the analysis of literary sources and the definition of leadership qualities, we identified the structure of leadership qualities of student youth: organizational and communicative component (propensity for leadership, level of self-regulation, organizational skills); motivational and value component (motivation, striving for self-actualization, self-perception, self-evaluation); emotional-regulatory component (emotional intelligence, communication skills, empathy, openness).

According to the results of the author's questionnaire, it was proved that students have a clear idea of what leadership is, what leadership qualities are inherent in a leader, what contributes to and hinders the development of leadership qualities of student youth, and revealed the average indicators of the presence of leadership qualities of student youth.

We see further research in the development of a model for the development of leadership qualities of student youth.

Key words: leader; leadership; leadership qualities; student youth; emotional intelligence; self-esteem; motivation.

DOI
УДК 159.938.351

Л. С. Яковицька, О. М. Горський, О.М. Лич

ГОТОВНІСТЬ ДО РИЗИКУ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Резюме

В статті розглянуто специфіку соціально-психологічних складових професійної діяльності військовослужбовців в невизначених умовах: можливості мінімізації ризиків взаємодії «людина-людина»; особливості адаптації до ризиків професійної діяльності, особистісну готовність до ризику; готовність адаптуватися до невизначеної ситуації; здатність розв'язувати проблему, навіть, якщо не можна прорахувати всі можливі наслідки прийнятого

ПСИХОЛОГІЯ

рішення, тобто прийняття очевидно неоднозначної ідеї або згода з позицією більшості. **Метою дослідження** є емпіричне вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які позитивно корелюють з їх готовністю до ризику в професійній діяльності. Емпіричний матеріал збирався за допомогою наступних методик: методика для дослідження інтегральних показників соціально-психологічної адаптації К. Роджерса – Р. Даймонда, 16-факторний тест Р. Кеттела (16 PF) шкала Q_2 , тест на конформізм, методика діагностики рівня готовності до ризику А. Шуберта. **Результати.** Нонконформізм та конформізм визначені як адаптивні стратегії поведінки військовослужбовців, які підвищують ступінь згуртованості їх професійних груп. Конформізм також знаходить своє виявлення у військовій діяльності, являючись радше формою активного пристосування, коли військовослужбовці засвоюють та адаптуються до готових форм професійної поведінки. Аналіз отриманих результатів показав, що в чоловіків-військовослужбовців існує значущий позитивний кореляційний зв'язок між показником готовності до ризику та показником соціального конформізму за Кеттелом (фактор Q_2) ($r=0,73$); негативний кореляційний зв'язок з показником особистісного конформізму та рівнем готовності до ризику ($r=-0,31$). В жіночій вибірці отримані аналогічні результати: позитивний кореляційний зв'язок між показником готовності до ризику та показником конформізму за Кеттелом (фактор Q_2 – соціальний конформізм) ($r=0,48$), негативний кореляційний зв'язок між показником готовності до ризику та особистісним конформізмом ($r=-0,56$). **Висновки.** Рівень суб'єктивного контролю військовослужбовців незалежно від гендерної приналежності є достатньо високим. Вони готові діяти в умовах надзвичайних подій, добре контролюють перебіг обставин власної життєдіяльності, тому оцінюють власні досягнення як результат особистих зусиль. Військовослужбовці вважають, що здатні виконувати свій професійний обов'язок, керувати подіями під час військового стану, відчувують власну відповідальність за соціальні зміни у країні в цілому.

Ключові слова: адаптація до ризиків професійної діяльності; готовності до ризику; конформність; особистісний конформізм; соціальний конформізм

Вступ. Характерною рисою життєдіяльності українського суспільства натеper є посилення ризиків і, відповідно, їх вплив на свідомість, діяльність та саморегуляцію фахівців, зокрема військовослужбовців. Найбільші ризики на сьогодні утворюють військові дії, в самому функціонуванні яких закладено потенційне джерело знищення людства. Тому важливо розуміти специфіку розвитку вмінь та навичок професійної діяльності в невизначених умовах: можливості мінімізації ризиків взаємодії «людина–людина»; особливості адаптації до ризиків професійної діяльності, особистісну готовність до ризику; уміння приймати рішення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях; готовність адаптуватися до невизначеної ситуації; здатність розв'язувати проблему, навіть, якщо не можна прорахувати всі можливі наслідки прийнятого рішення, тобто прийняття очевидно неоднозначної ідеї або згода з позицією більшості тощо.

Військова діяльність в умовах війни характеризується підвищенням вимог щодо згуртованості окремих груп, підрозділів; високим ступенем інтелектуалізації та ризику. Ці вимоги відображають об'єктивну тенденцію розв'язання військових завдань в бойових умовах. Для уточнення внутрішніх детермінант готовності до ризику, співвіднесення її із загальними психологічними характеристиками особистості, і, зрештою, теоретичної та емпіричної інтерпретації соціально-психологічних детермінант діяльності військовослужбовців необхідно проаналізувати, співвіднести вище зазначені особливості професійної діяльності військовослужбовців.

Психологічний аналіз діяльності військовослужбовців, як і інших видів професійної діяльності, передбачає, перш за все, розкриття особливостей її соціально-психологічної структури. Будь-яка професійна діяльність людини визначається передусім її особистісними властивостями. Одночасно, будь-яка професійна діяльність сприяє розвитку особистості, виробничої групи. Основна мета військової діяльності визначати та забезпечувати формування професійноважливих якостей, необхідних для розв'язання військових завдань в бойових умовах, коли фахівець обмежений в часі, але має діяти швидко, рішуче, ефективно та злагоджено з групою.

В реальних бойових діях – професійна діяльність військових визначається екстремальними умовами, швидкою зміною обстановки, злагодженими діями, значною інтенсивністю психічних процесів. На її перебіг впливають багато психологічних факторів, зокрема злагодженість груп, керівництво тактичними групами, психологічна готовність особового складу. Успішну бойову

діяльність забезпечують складні форми цілеспрямованої взаємодії як між військовослужбовцями, так і бойовою обстановкою, яка склалася. Виконуючи свої обов'язки військовослужбовець має передбачити результати та хід своїх дій, порівнювати їх з тим, що було узгоджено, стежити за ситуацією, контролювати свою поведінку, приймати рішення з високим ступенем ризику (Колесніченко, Мацегора, Приходько, et al., 2019).

Складні умови діяльності вимагають ускладнення власне суб'єктних властивостей особистості сучасного військовослужбовця (Безугла, 2020). В таких умовах особистість демонструє не тільки різноманітні способи пристосування, адаптації, самоорганізації, конформності, а й суб'єктну активність щодо пошуку та застосування механізмів та прийомів регуляції діяльності в ситуаціях ризику, знаходження оптимальних індивідуальних та групових форм діяльності для досягнення необхідних результатів.

Відомо, що зміна умов в будь-якій діяльності, зокрема військовій вимагає роботи адаптаційних механізмів, які забезпечують пристосування до нових умов діяльності. В бойовій діяльності може відбуватися зрив адаптації, який часто пов'язаний не тільки з умовами, в яких опинився військовослужбовець, але і з його особистісними властивостями (Колесніченко, Мацегора, Приходько, et al., 2019). Тому визначення особистісних якостей, які обумовлюють успішність військової діяльності є надзвичайно актуальним.

Завданнями прикладної психології натепер є вивчення складної соціально-психологічної системи військової діяльності не тільки суто теоретично, а й практично. Так згуртованість особового складу військовослужбовців є однією з базових складових результативної діяльності військового підрозділу. Цілеспрямовані та професійні дії, щодо соціально-психологічної адаптації та формування згуртованості військовослужбовців, впливають на підвищення командної єдності та готовності діяти в складних, невизначених умовах, підвищення відповідальності особового складу та поліпшення морально-психологічного клімату і взаємодії в межах підрозділу.

Метою дослідження є емпіричне вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які позитивно корелюють з рівнем готовності до ризику в професійній діяльності.

Невизначеність ситуації спонукає до пошукових дій кожного з її учасників: вивчення складових ситуації, антиципація групової позиції. Враховуючи це, військовослужбовець має прогнозувати її хід та обов'язково враховувати групову позицію при формуванні власної стратегії поведінки в актуальній ситуації. Через це ступінь готовності військовослужбовця виявити конформність (тим більше – неконформність) щодо групового рішення або рішення командування може впливати на його стосунки в групі. Таким чином, вплив командування, групи та кон'юнктури поточного моменту також є соціально-психологічними особливостями, які включають конформну або неконформну поведінку військовослужбовця.

Доведено, що в ситуації, коли кожен член групи може висловити власне бачення проблеми, в якому особа до кінця непевна, сумніви запускають цілий комплекс внутрішніх оцінок та психологічних реакцій, які стимулюють конформну поведінку: прийняття пропозицій, які суперечать внутрішній позиції фахівця, проте узгоджуються з вимогами групи (Вергельська, 2012).

Для перевірки гіпотези, яка полягала в тому що, специфіка соціально-психологічної адаптації до невизначених умов (ситуацій ризику), виникнення та схильність до конформної поведінки у військовослужбовців для збереження згуртованості групи зумовлена: наявним соціально-психологічним досвідом адаптації (комунікабельність-некомунікабельність, залежність-незалежність, ескапізмом, конформізмом, прийняттям себе, прийняттям інших); готовністю до ризику, особливостями сприйняття кожним службовцем групових нормативних вимог.

Методи та методики дослідження. На основі розробленої гіпотези нами були добрані тестові методики: 16-факторний тест Р. Кеттела (16 PF) шкала Q₂, методика для дослідження інтегральних показників соціально-психологічної адаптації К. Роджерса – Р. Даймонда, тест на конформізм, методика діагностики рівня готовності до ризику А. Шуберта.

Об'єднання методики дослідження соціально-психологічної адаптації зі шкалами, які вивчають особливості прояву конформної поведінки військовослужбовців пов'язано з тим, що конформність в нашому дослідженні розглядається саме як спосіб адаптації особи до невизначених ситуацій (Яковицька, 2020). Ми погоджуємося з визначенням Е. Берна, в якому конформність є способом адаптації особи до суперечливих вимог сучасного світу. Вважаємо, що процеси трансформації сучасного українського суспільства в умовах військового стану дозволяють визначати неконформізм та конформізм як адаптивні стратегії поведінки

ПСИХОЛОГІЯ

військовослужбовців, які підвищують ступінь згуртованості їх професійних груп. Конформізм також може знаходити своє виявлення у військовій діяльності, являючись радше формою активного пристосування, коли військовослужбовці засвоюють та адаптуються до готових форм професійної поведінки. Вимірювання конформності фактором Q2 надавало нам можливість визначити особливості конформної поведінки респондентів, з одного боку, конформність як особистісну рису, з іншого, певний поведінковий алгоритм в ситуації групового впливу.

Адаптивні стратегії в умовах військового стану є різновидом професійних дій, суб'єкт яких активно змінює існуючу суспільну реальність, одночасно військовослужбовець змінює самого себе, тою мірою, в якій він стає частиною означеної реальності, самореалізуючись та приводячи суспільний запит у відповідність до соціальних ціннісно-світоглядних орієнтирів, які включають і готовність до ризику. Військовослужбовці мають адаптуватися не тільки до зовнішнього, об'єктивно існуючого загальносуспільного військового стану, а й до створюваного ним вимог щодо бойової готовності збройних сил. Військовослужбовці самостійно проєктують та обирають способи дій, спрямовані на виконання суспільних та бойових завдань, що змінює саме розуміння соціальної адаптації як такої. За умов стабільного суспільства соціальна адаптація зводиться до «вбудовування» себе в існуючу (більш або менш ефективно, але функціонуючу) модель соціальної реальності, кризове суспільство вимагає перегляду підходів до розуміння процесу соціально-психологічної адаптації та його складових, зокрема дій в ситуації ризику.

Німецький соціолог У. Бек визначив наступні соціальні особливості ризику:

1. Ризик завжди створюється в соціальних системах.
2. Ризик залежить від якості соціальних відносин та процесів.
3. Ступінь ризику залежить від експертності та експертного знання (Нестер & Нестер, 2022).

Тобто, так само як і конформізм, ризик пов'язаний з невизначеністю в ситуації. Ризик виникає там, де приймається рішення, так само конформізм є результатом погодження групового рішення. Також натеper в соціальній психології обговорюється теза щодо ризику конформізму, тобто конформна поведінка не знижує ризику рішень, а іноді, навпаки, їх підвищує. Очевидною професійно значущою властивістю військовослужбовця є здатність зберігати баланс між пристосуванням до групових вимог та вибором самостійних, але ризикованих щодо групових стосунків рішень, які гармонійно поєднуються у військовій сфері. Тому цікаво було дослідити зв'язок особливостей адаптації та конформності з готовністю військовослужбовців до ризикованих дій. Для цього ми обрали методику діагностики рівня готовності до ризику А. Шуберта.

Статевий склад вибірки не добирався штучно, відображає статевий розподіл у цьому професійному підрозділі (17 – жінок, 43 – чоловіків). Але, навіть, таке співвідношення дало можливість за допомогою пакету SPSS дослідити зв'язок між статтю та особливостями соціально-психологічної адаптації, готовністю до ризику.

Результати. Аналізуючи отримані результати за методикою соціально-психологічної адаптації К. Роджерса – Р. Даймонда, ми звернули увагу на високі показники прийняття себе серед військовослужбовців, які одночасно мали і гендерні відмінності. Нормальний рівень прийняття себе ми діагностували для 45,5% чоловіків та 71% жінок. Така ж кількість чоловіків-військовослужбовців має високий рівень прийняття себе (45,5%), 9% – низький рівень. Тобто респонденти обох груп вірять в себе, мають високу самооцінку, вважають себе унікальною та цілісною особистістю, готові самостійно приймати відповідальні рішення. Таким чином, респонденти мають позитивне самоставлення, оцінюючи власну діяльність, виділяючи більшу кількість переваг ніж недоліків.

В шкалі неприйняття себе переважали серед військовослужбовців чоловічої статі низькі показники. Серед жінок такий показник був трохи вищим, але статистично достовірної різниці в показниках встановлено не було. Низькі показники неприйняття себе можна пояснити задоволеністю теперішнім професійним статусом. Військовослужбовці усвідомлюють високу значущість своєї діяльності, впевнені у власній ефективності, задоволені результатами своїх дій, високо оцінюють перспективи професійного розвитку.

Обидві групи респондентів мали високий рівень прийняття інших. «Прийняття інших» К. Роджерс в своїх працях тлумачив як поважне ставлення до партнера по взаємодії незалежно від його оцінки ситуації, поведінки або почуттів. Цей показник є дуже важливим, бо доводить просоціальну позицію військовослужбовців. «Інший» безумовно має для них цінність, військовослужбовці приймають та поважають його думки, ситуативне ставлення та поведінку.

Ризик в нашому дослідженні є відображенням людських очікувань, припущень в невизначеній ситуації та групової згоди щодо найбільш бажаних перспектив, планування професійних дій. Коли ризики визначені, а згода між фахівцями повна, коли існує домовленість про цілі та всі альтернативи (разом з ймовірністю їх здійснення), може бути узгоджена групова діяльність для здійснення найкращого рішення. За методикою діагностики рівня готовності до ризику А. Шуберта були отримані наступні результати. Чоловіки-військовослужбовці мали високий (28%) та середній (72%) рівні готовності до ризику. Жінки відповідно високий (29%), середній (59%) та низький (12%) рівні готовності до ризику.

Часто готовність до ризику є вибірковою або вимушеною, ми підпорядковуємося скоріше через складність ситуації, а не через реальну згоду. Тест на конформізм дав нам змогу виявити рівень конформності всіх учасників дослідження. Переважали середні показники як в жіночій, так і чоловічій вибірках.

Для статистичного обґрунтування результатів дослідження були використані наступні методи: порівняння середніх значень двох вибірок з використанням t-критерію Ст'юдента, кореляційний аналіз, лінійне регресійне рівняння, де залежною змінною була готовність до ризику. Математична обробка даних проводилася з використанням пакету статистичних даних SPSS 17.0 для Windows.

Для перевірки гіпотези, щодо зв'язку процесу соціально-психологічної адаптації, конформізму з рівнем готовності до ризику, нами була проаналізована кореляційна матриця, за даними якої ми зробили наступні висновки. В жіночій вибірці існує значущий позитивний кореляційний зв'язок між показником готовності до ризику та показником конформізму за Кеттелом (фактор Q_2 – соціальний конформізм) ($r=0,48$), негативний кореляційний зв'язок між показником готовності до ризику та особистісним конформізмом ($r=-0,56$). Між показником конформізму та прийняттям себе ($r=-0,35$), внутрішнім контролем та інтегральним показником потреби в домінуванні ($r=-0,22$) також був виявлений негативний кореляційний зв'язок. Показник готовності до ризику у жінок значущо позитивно корелює з фактором Q_2 ($r=0,48$), інтегральним показником адаптивності ($r=0,39$), інтегральним показником прийняття інших, тобто чим тісніші стосунки, тим чутливішими жінки-військовослужбовиці стають до нормативних впливів; але рівень емоційного комфорту при цьому не знижується, результати статистичної обробки даних показали позитивну кореляцію ($r=0,35$). Негативний кореляційний зв'язок встановлено між рівнем готовності до ризику та дезадаптивністю ($r=-0,31$), неприйняттям себе ($r=-0,22$), неприйняттям інших ($r=-0,34$), це, на нашу думку, вказує що за несприятливих емоційних умов жінки навряд будуть ризикувати, для ризикованих дій їм потрібна впевненість та підтримка оточення.

Аналіз вибірки чоловіків-військовослужбовців показав, що в цій групі також існує значущий позитивний кореляційний зв'язок між показником готовності до ризику та показником соціального конформізму за Кеттелом (фактор Q_2) ($r=0,73$); негативний кореляційний зв'язок з показником особистісного конформізму та рівнем готовності до ризику ($r=-0,31$). Такий зв'язок можна пояснити гендерними особливостями, коли тиск замість пристосування породжує непокору, тобто конформна поведінка має бути вибором особи. Показник готовності до ризику у чоловіків-військовослужбовців значущо позитивно корелює з прийняттям себе ($r=0,58$). Позитивний кореляційний зв'язок на рівні статистичної тенденції є з інтегральним показником прийняття інших ($r=0,27$); ескапізмом ($r=0,29$). Тобто чоловіки, які мають високу готовність до ризику, не схильні уникати конфліктів. Також кореляційний зв'язок на рівні статистичної тенденції був зафіксований з емоційними станами такими як комфорт ($r=0,31$), так і дискомфорт ($r=0,33$), тобто підвищенні емоції незалежно від модальності впливають на готовність до ризику у чоловіків.

Дискусія. Кореляційний та якісний аналіз одержаних емпіричних даних показав, що доцільно прорахувати різницю, яка може існувати щодо рівня готовності до ризику, особливостей соціально-психологічної адаптації, конформності у військовослужбовців різної статі. Для виявлення статистично значущих відмінностей в результатах застосовувався t-критерій Ст'юдента та тест Левене. Тест Левене в цих розрахунках не має самостійного значення, а використовується в якості попереднього (допоміжного) тесту при перевірці однорідності двох вибірок за допомогою t-тесту Ст'юдента. Значущі відмінності були встановлені для показників емоційного комфорту ($t=2,448$; $p=0,019$), ступеня зовнішнього контролю ($t=2,600$; $p=0,013$), прагнення домінувати ($t=1,996$; $p=0,050$), підлеглості ($t=3,345$; $p=0,002$) та ескапізму ($t=2,179$; $p=0,035$). Але для показників ступеня зовнішнього контролю та підлеглості однорідність вибірки не була підтверджена тестом Левене ($p<0,05$).

ПСИХОЛОГІЯ

Дуже логічні зв'язки були нами встановлені для чоловіків-військовослужбовців щодо фактору Q_2 . Позитивний зв'язок між фактором Q_2 та прийняттям себе ($r=0,68$), інтегральним показником потреби в домінуванні ($r=0,35$), інтегральним показником внутрішнього контролю ($r=0,64$). Схожі результати в своєму дослідженні отримала Е. Карпова, С. Гвозд'їй (2019), кластерний аналіз отриманих даних показав, що кластер «життєвої усталеності» включав прийняття ризику, готовність ризикувати, переконаність в тому, що на будь-яких помилках можна вчитися. Також він включав особистостей з розвинутим компонентом «контролю», які відчувають, що самі обирають свою діяльність, свій шлях (Карпова & Гвозд'їй, 2019: 131).

Порівнюючи вираженість конформності, рівень готовності до ризику та інтегральні показники адаптації військовослужбовців за гендерною ознакою бачимо, що жінки більш толерантно ставляться до інших людей, вони терпиміші щодо розуміння та прийняття світогляду інших людей, тобто більш гнучкі у взаємодії з іншими. Чоловіки-військовослужбовці більш інтровертовані та зосереджені на собі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, рівень суб'єктивного контролю військовослужбовців незалежно від гендерної приналежності є достатньо високим. Військовослужбовці готові діяти в умовах надзвичайних подій, добре контролюють перебіг обставин власної життєдіяльності, тому оцінюють власні досягнення як результат особистих зусиль. Військовослужбовці здатні виконувати свій професійний обов'язок, керувати подіями під час військового стану, відчувають власну відповідальність за соціальні зміни у країні в цілому.

У поглядах досліджуваних військовослужбовців переважає консерватизм. Тобто учасники дослідження не боялися висловлювати власну думку, проте уважно ставляться до професійного обов'язку та наказів командування, раціонально оцінюють судження колег та командирів.

Для жіночої вибірки встановлено значущий позитивний кореляційний зв'язок між рівнем готовності до ризику та показником соціального конформізму, зовнішнім контролем, показником адаптивності, прийняттям себе.

Аналіз вибірки чоловіків показав, що існує значущий позитивний кореляційний зв'язок між рівнем готовності до ризику та показником соціального конформізму, адаптивності, емоційним комфортом, прийняттям інших, внутрішнім контролем.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розбудові концептуальної основи підходу щодо роботи з командами військовослужбовців з різних сфер та різною специфікою діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Безугла, В. В. (2020). Особливості регуляторного стану військовослужбовців-зв'язківців після перебування в зоні АТО. *Соціально-психологічні технології розвитку особистості. Зб. наук. праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів* (м. Херсон, 14 травня 2020 р.). Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 23–26.

Вергельська, І. О. (2012). Конформність у вирішенні суперечностей в малих групах різного рівня згуртованості. *Сучасні виміри практичної психології*, 22–27.

Карпова, Е., & Гвозд'їй, С. (2019). Особливості взаємозв'язку компонентів культури безпечної життєдіяльності у майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2(65), 127–134. <https://doi.org/13.33310/2518-7813-2019-65-2-127-134>

Колесніченко, О. С., Мацегора, Я. В., Приходько, І. І. et al. (2019). Психологічна готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України: монографія. Харків : НАНГУ, 257.

Нестер, А., & Нестер, Г. (2022). Підготовка фахівців з цивільної безпеки умовах надзвичайного стану. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності: збірник тез доповідей I Науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Львів, 20-21 жовтня 2022 року*. Львів: ЛДУБЖД, 343–347.

Яковицька, Л. С. (2020). Соціально-психологічні чинники конформної поведінки студентської молоді. *Методологія і теорія психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Київ – Ніжин: Видавець «ПП Лисенко М.М.», 5(14), 324–334.

REFERENCES

Bezuhla, V. V. (2020). Osoblyvosti rehuliatornoho stanu viiskovosluzhbovtsiv-zviazkivtsiv pislia perebuvannia v zoni ATO [Peculiarities of the regulatory status of signalmen after staying in the anti-terrorist operation zone.]. *Sotsialno-psykholohichni tekhnolohii rozvytku osobystosti. Zb. nauk. prats za*

materialamy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh, aspirantiv ta studentiv (m. Kherson, 14 travnia 2020 r.). Kherson : FOP Vyshehmyrskiy V.S., 23–26.

Verhelska, I. O. (2012). Konformnist u vyrishenni superechnosti v malykh hrupakh riznogo rivnia zhurtovanosti [Conformity in resolving contradictions in small groups of different levels of cohesion]. *Suchasni vymiry praktychnoi psykholohii*, 22–27.

Karpova, E., & Hvozdi, S. (2019). Osoblyvosti vzaiemozviazku komponentiv kultury bezpechnoi zhyttiediialnosti u maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnosti [Peculiarities of the interrelationship of the components of the culture of safe life activities in future specialists of socio-economic specialties]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky* 2(65), 127–134. <https://doi.org/13.33310/2518-7813-2019-65-2-127-134>

Kolesnichenko, O. S., Matsehora, Ya. V., Prykhodko, I. I. et al. (2019). Psykholohichna hotovnist do ryzyku viiskovosluzhbovtiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy: monohrafiia. [Psychological readiness for risk of servicemen of the National Guard of Ukraine: monograph]. Kharkiv : NANHU, 257.

Nester, A., & Nester, H. (2022). Pidhotovka fakhivtsiv z tsyvilnoi bezpeky umovakh nadzvychainoho stanu [Training of civil security specialists under emergency conditions]. *Sotsialno-psykholohichni ta humanitarni vymiry bezpeky zhyttiediialnosti: zbirnyk tez dopovidei I Naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu*. Lviv, 20-21 zhovtnia 2022 roku. Lviv: LDUBZhD, 343–347.

Yakovytska, L. S. (2020). Sotsialno-psykholohichni chynnyky konformnoi povedinky studentskoi molodi [Socio-psychological factors of conforming behavior of student youth]. *Metodolohiia i teoriia psykholohii: zb. nauk. prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. Kyiv – Nizhyn: Vydavets «PP Lysenko M.M.», 5(14), 324–334.

Yakovytska L., Horskyi O., Lych O.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PSYCHOLOGICAL READINESS FOR RISK OF MILITARY SERVICEMEN

Abstract

*The article examines the specifics of the socio-psychological components of the professional activity of military personnel in uncertain conditions: the possibility of minimizing the risks of "person-person" interaction; peculiarities of adaptation to the risks of professional activity, personal readiness for risk; willingness to adapt to an uncertain situation; the ability to solve a problem, even if it is not possible to calculate all possible consequences of the decision made, that is, accepting an obviously ambiguous idea or agreeing with the position of the majority. **The purpose of the study** is to empirically study the features of the socio-psychological adaptation of military personnel, which are positively correlated with their readiness to take risks in professional activities. The empirical material was collected with the help of the **following methods**: the method for researching integral indicators of social and psychological adaptation by K. Rogers - R. Diamond, the 16-factor test of R. Kettel (16 PF) scale Q2, the conformity test, the method of diagnosing the level of risk readiness A Schubert. **The results.** Nonconformism and conformity are defined as adaptive strategies of military servicemen's behavior that increase the degree of cohesion of their professional groups. Conformism is also found in military activity, being rather a form of active adaptation, when military personnel learn and adapt to ready-made forms of professional behavior. The analysis of the obtained results showed that in military men there is a significant positive correlation between the indicator of readiness for risk and the indicator of social conformity according to Kettel (factor Q2) ($r=0.73$); negative correlation with the indicator of personal conformity and the level of readiness for risk ($r=-0.31$). In the female sample, similar results were obtained: a positive correlation between the indicator of readiness for risk and the indicator of conformity according to Kettel (factor Q2 – social conformity) ($r=0.48$), a negative correlation between the indicator of readiness for risk and personal conformity ($r=-0.56$). **Conclusions.** The level of subjective control of servicemen, regardless of gender, is quite high. Military personnel are ready to act in conditions of extraordinary events, they have good control over the course of their own life circumstances, therefore they evaluate their own achievements as the result of personal efforts. Military personnel believe that they are able to fulfill their professional duty, manage events during martial law, and feel their own responsibility for social changes in the country as a whole.*

Keywords: readiness for risk; adaptation mechanisms; conformity; social conformity; personal conformity.